

Zdolność prawna i edukacja włączająca

W ramach naszego planu 5E [[Empower](#), [Elect](#), Educate, Employ and End Segregation (pol. upodmiotowienie, wybór, edukacja, zatrudnienie i wyeliminowanie segregacji)], Inclusion Europe koncentruje się na związku między tegorocznym tematem, **edukacją**, a prawem do podejmowania decyzji.

Zanim zaczniemy...

Język, którego używamy, gdy mówimy o edukacji	
Szkoły ogólnodostępne	Oznaczają szkoły, które tworzą trzon systemu edukacji. Zwykle nazywa się je po prostu „szkołami” i często nie obejmują one uczniów niepełnosprawnych.
Szkoły „specjalne” ¹ lub szkoły wydzielone	Szkoła, w której kształcą się tylko dzieci niepełnosprawne, oddzielone od innych uczniów.
Edukacja włączająca	Edukacja, która przyjmuje wszystkie dzieci bez względu na ich niepełnosprawność. Uważamy, że należy ją po prostu nazwać „edukacją”.
Integracja	Integracja, postrzegana jako inna forma segregacji, ma miejsce wtedy, gdy dziecko niepełnosprawne jest

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=kNMJaXuFuWQ>

	fizycznie obecne w szkole ogólnodostępnej, ale nie jest aktywnie włączane lub nie otrzymuje wsparcia ani pomocy w adaptacji.
--	--

Zdolność prawna i dostęp do edukacji włączającej

Prawo do edukacji włączającej jest ściśle związane z uznaniem zdolności prawnej lub prawa do podejmowania własnych decyzji. Edukacja włączająca i zdolność prawna są wzajemnie od siebie zależne i stanowią kluczowe czynniki, które mogą determinować w przyszłości ogólną jakość życia osób z niepełnosprawnością intelektualną. Edukacja może być postrzegana jako narzędzie do znajdowania własnego miejsca i uczestniczenia w życiu społecznym, także dla osób niepełnosprawnych. Podobnie jak rówieśnicy, dzieci z niepełnosprawnością intelektualną stają się dorosłymi, ucząc się, jak podejmować własne decyzje i wybory.

„...czynność lub proces przekazywania lub nabywania wiedzy ogólnej, rozwijania zdolności rozumowania i oceny oraz ogólnego przygotowania intelektualnego siebie lub innych do dorosłego życia”.²

Edukacja jest postrzegana jako środek do przygotowania jednostki do dojrzałego życia. Ludzie często myślą, że korzyść intelektualną można zmierzyć na

² Dictionary.com, dostępny pod adresem <https://www.dictionary.com/browse/education?s=t>

podstawie tego, jak dobrze udaje nam się uczyć i rozumieć nowe teorie i koncepcje. Choć częściowo jest to prawdą, istnieją inne cenne aspekty edukacji. Długoterminowe korzyści z dobrej jakości edukacji obejmują poprawę zdrowia, wyższą wydajność, zwiększenie dochodów rodziny oraz szansę na godne życie i podejmowanie świadomych decyzji dotyczących własnego życia³

W dzisiejszych czasach mamy świadomość, że lekcje w szkołach nie ograniczają się tylko do faktów i konkretnych umiejętności, ale także do nauki społeczno-emocjonalnej. Równie ważne jest poznawanie naszych emocji i norm społecznych - takich jak radzenie sobie ze stresem, podejmowanie decyzji i występowanie w swoim imieniu, poprzez wspólne przeżywanie i rozwiązywanie problemów. Mają one wpływ na zdolność do komunikowania się i nawiązywania przyjaźni, występowania w swoim imieniu, rozwijania pewności siebie, a także radzenia sobie z codziennymi wyzwaniami. Wszystkie wyżej wymienione umiejętności należą do zestawu umiejętności życiowych, które zapewniają **integrację społeczną osób z niepełnosprawnością intelektualną**. Jak przedstawiono w tabeli, edukacja społeczno-emocjonalna powinna być postrzegana jako tak samo ważna jak wszystkie inne aspekty uczenia się. Rolą nauczyciela jest dopilnowanie, aby **wszyscy uczniowie** uczyli się od siebie nawzajem, i kształtowanie ich na odpowiedzialnych i niezależnych młodych ludzi.

<i>Edukacja społeczno-emocjonalna uczy..</i>	Utrzymywania relacji oferujących wsparcie, podejmowania odpowiedzialnych decyzji, radzenia sobie z emocjami, skuteczniejszego rozwiązywania
---	--

³ Inclusion International (2009). Better Education for All: When We're Included Too. (pol. Lepsza edukacja dla wszystkich: kiedy my też jesteśmy włączeni). Publikacja dostępna pod adresem http://ii.gmalik.com/pdfs/Better_Education_for_All_Global_Report_October_2009.pdf

	problemów, asertywnej komunikacji, rozwijania empatii.
<i>W jaki sposób odbywa się edukacja społeczno-emocjonalna...</i>	Wprowadzane przez nauczyciela koncepcje (np. powiedz „nie” narkotykom!) są aktywnie praktykowane wśród uczniów poprzez dyskusje, pracę partnerską lub indywidualne pisanie. Koncepcje są ugruntowywane w klasie, a uczniowie nadal ćwiczą je w szkole i w swoich domach.
<i>Korzyści płynące z edukacji społeczno-emocjonalnej...</i>	Lepsze wyniki w nauce, pomoc w stanach lękowych i depresji, zmniejszenie ryzyka zażywania narkotyków i cięż narcolepsy oraz zmniejszenie odsetka osób porzucających naukę.

Aby tego rodzaju edukacja zakończyła się sukcesem, ważne jest, aby wszyscy uczniowie aktywnie w niej uczestniczyli stosownie do swoich możliwości. Nauczyciele wspomagają proces uczenia, a uczniowie odkrywają nowe umiejętności i wiedzę. Im bardziej zróżnicowana jest grupa uczniów, o różnym pochodzeniu, umiejętnościach i talentach, tym więcej wzajemnych korzyści oferuje. W związku z tym, gdy dzieci z niepełnosprawnością intelektualną są oddzielone lub wykluczone z kształcenia ogólnego, brakuje im dostępu do tych istotnych części kształcenia, ale dzieciom ze szkół ogólnodostępnych również bardzo brakuje tego, czego mogą nauczyć się od kolegów z niepełnosprawnością intelektualną.

Jeśli cel edukacji jest postrzegany jako kształtowanie młodych, odpowiedzialnych dorosłych, zdolnych do podejmowania ważnych decyzji życiowych, to **wykluczenie z dobrej jakościowo edukacji wyraźnie uniemożliwia osobom z niepełnosprawnością intelektualną zbliżenie się do osiągnięcia tego celu.**

Ponadto, w porównaniu z rówieśnikami w szkołach wydzielonych, uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w środowiskach integracyjnych są w stanie lepiej uczyć się i doskonalić swoje umiejętności szkolne oraz rozwijać zachowania adaptacyjne⁴

Edukacja włączająca powinna być postrzegana nie tylko jako prawo osób z niepełnosprawnością intelektualną, które musi być respektowane, ale także jako szansa dla wszystkich na awans we wszystkich obszarach życia i uznanie roli osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie. Pełna akceptacja w szkołach daje osobom z niepełnosprawnością intelektualną najlepszą szansę na większą samodzielność i pewność siebie w dorosłości. Wydzielone szkoły są często wybierane jako rozwiązanie ostateczne. Nie mogą one jednak zapewnić uczniom z niepełnosprawnością intelektualną takich samych możliwości zaangażowania się w życie społeczne i szkolne jak ich rówieśnikom.

Proces włączania dziecka z niepełnosprawnością intelektualną do klasy integracyjnej w dużym stopniu zależy od nauczyciela. Dla nauczycieli włączenie oznacza także naukę rozpoznawania i respektowania różnych potrzeb dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. Podobnie jak w przypadku innych dzieci, jest to okazja do rozwinięcia empatii i poznania różnorodności, zrozumienia i szacunku dla tych, którzy uczą się lub funkcjonują inaczej. Możliwość uczenia się dzieci z niepełnosprawnością intelektualną wraz z rówieśnikami stanowi istotną pozytywną różnicę w ich rozwoju. To właśnie ten kluczowy element edukacji, którego brakuje w szkołach wydzielonych.

⁴ Mavropalias T., Alevriadou A. & Rachanioti E., (2019): Parental perspectives on inclusive education for children with intellectual disabilities in Greece (pol. Perspektywy rodziców w zakresie edukacji integracyjnej dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w Grecji), *International Journal of Developmental Disabilities*, DOI: 10.1080/20473869.2019.1675429

Poszanowanie prawa każdego dziecka do edukacji może być rozumiane jako sposób na wzmocnienie pozycji każdego człowieka i uznanie go za posiadacza praw i obowiązków. Uznanie wartości kształcenia włączającego o wysokiej jakości dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną powinno być rozumiane jako podstawowe prawo człowieka.

Znaczenie aktywnego uczestnictwa w społeczności i podejmowania osobistych decyzji podkreślił przewodniczący stowarzyszenia "Sumero", organizacji promującej deinstytucjonalizację i włączenie w Bośni:

"Dzisiejsza dyskryminacja jest spuścizną wcześniejszych systemów, w których (osoby z niepełnosprawnością intelektualną) były wykluczone ze szkół i społeczności. Obywatele nie wiedzą, jak się z nimi porozumieć, boją się nieznanego. A to tworzy uprzedzenia. To, co tu robimy, jest bardziej jak gaszenie ognia. Prawdziwy problem zaczyna się od wykluczenia dzieci z niepełnosprawnością intelektualną z systemu ogólnodostępnego, w wieku, w którym kształtuje się ich osobowość. Jeśli edukacja włączająca zakończyłaby się sukcesem, zapobiegłaby ona w dłuższej perspektywie wykluczeniu i dyskryminacji w przyszłości. Dlatego tak ważny jest system edukacyjny, który jest dla nich dostępny, oferuje włączenie do systemu. A innym dzieciom daje możliwość nauczenia się komunikacji, do daje nadzieję, że pewnego dnia, kiedy wszystkie dorosną, poznają się nawzajem. Będą wiedziały, jak się komunikować i kochać.

*One nie potrzebują pomocy humanitarnej. Potrzebują wsparcia,
zaangażowania, zrozumienia i dostępu do lokalnych
społeczności”⁵.*

⁵ H. Haris (26 grudnia 2019 r.). Život u lokalnoj zajednici - Podrška osobama sa intelektualnim teškoćama. (Plik wideo) Dostępny pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=uEMfRdxML2Q>

Podstawowe informacje...

Co to jest zdolność prawna?

Mówiąc o zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnych, należy podkreślić art. 12 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, który definiuje i wyjaśnia wszystkie ważne aspekty zdolności prawnej.

Zdolność prawna definiowana jest jako „zdolność do posiadania prawa oraz zdolność do działania i wykonywania prawa, w tym zdolność do zaskarżania, w oparciu o takie prawa”⁶. Konwencja wyraźnie stwierdza, że prawo każdego człowieka do podejmowania decyzji musi być respektowane, niezależnie od jego zdolności (lub niepełnosprawności).

Prawo do podejmowania decyzji obejmuje dostęp do wielu innych praw, które są ważne przy określaniu poziomu jakości życia. Prawa te obejmują:

- Prawo do pracy
- Prawo do zawarcia małżeństwa i do posiadania praw rodzicielskich
- Prawo do swobodnego przemieszczania się
- Prawo do ubiegania się o ochronę prawną przed sądem
- Prawo do podejmowania decyzji o wydawaniu pieniędzy
- Prawo do wyboru sposobu spędzania wolnego czasu⁷
- Ochronę przed poniżającym traktowaniem, karaniem, przemocą lub nadużyciami

⁶ Lucy S. i Anna N. (2019). The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A Commentary (pol. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych: komentarz). Artykuł 12 Konwencji: Równość wobec prawa. Dostępny pod adresem

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK539188/#:~:text=A legal opinion on article., based on such rights>'.

⁷ Inclusion Europe Position Paper (2018). Safeguards in measures relating to the exercise of legal capacity (pol. Zabezpieczenia w środkach związanych z wykonywaniem zdolności prawnej). Dokument dostępny pod adresem: <https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2019/11/Safeguards-in-measures-relating-to-the-exercise-of-legal-capacity.pdf>

- Prawo do udziału w życiu politycznym i publicznym⁸

Z perspektywy większości osób niepełnosprawnych prawa te są dorozumiane i postrzegane jako podstawowe prawa człowieka. Jednak dla wielu osób z niepełnosprawnością intelektualną tak nie jest.

„Jestem pod całkowitą opieką. [...] Z tego powodu nie mogę głosować i nie możemy też wziąć ślubu. Nie tylko ja mam te problemy, jest nas wielu. Nie mogę podpisać umowy o pracę; nie mogę pracować, więc napotykam wiele takich niedogodności.”⁹

Zdolność prawna osób z niepełnosprawnością intelektualną jest często ograniczana lub odmawia się jej wykonywania, a osoby te mogą być objęte kilkoma formami ubezwłasnowolnienia lub zastępczymi systemami podejmowania decyzji¹⁰.

“Niestety [lekarz] nie omawia [mojego leczenia] ze mną, tylko z moją matką”¹¹.

Cechą wspólną obu tych pojęć jest to, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną nie podejmuje decyzji o swoim życiu, mimo że w różnych krajach różnią się one nazwą i poziomem ograniczeń. Pierwotnym zamiarem i celem ubezwłasnowolnienia i podjęcia decyzji zastępczych była „ochrona” osób z niepełnosprawnością, upewnienie się, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną nie dokonuje złego wyboru, krzywdząc siebie lub innych. Jednak w

⁸ Walne zgromadzenie. „Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities” (pol. Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy w sprawie praw osób niepełnosprawnych) A/HRC/37/56 (12 grudnia 2017 r.), s. 7. Wersja ułatwiająca lekturę, s. 9

⁹ Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną z Węgier, raport FRA o zdolności prawnej, 2013, s. 45

¹⁰ Zob. nr 5, 9

¹¹ Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną, Rumunia, raport FRA o zdolności prawnej 2013, s. 49

praktyce oba te pojęcia oznaczają, że osoba z niepełnosprawnością intelektualną ma czasem niewielką kontrolę nad swoim życiem lub nie ma jej wcale. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną często nie mogą wybrać, gdzie i z kim chcą mieszkać, podejmować decyzji dotyczących ich opieki zdrowotnej ani mieć żadnej kontroli nad swoimi pieniędzmi lub mieniem.

*„Moja mama nie powiedziała mi o efektach ubocznych leczenia.
[...] Niestety, czułem je sam. Lek, który brałem, powodował, że
czułem się odurzony, miałem zawroty głowy”.*¹²

Takie rozwiązania nigdy nie są właściwym wyborem, pomimo poziomu dodatkowych potrzeb, jakie dana osoba może mieć.

Europa zdecydowanie opowiada się za wspieraniem procesu decyzyjnego, który naszym zdaniem powinien być normą.

Wspierane podejmowanie decyzji

Zamiast podejmować decyzje za osoby niepełnosprawne, system wspierania procesu podejmowania decyzji koncentruje się na wspieraniu osób niepełnosprawnych w dokonywaniu własnych wyborów. Oferuje on wsparcie zależne od konkretnych potrzeb jednostki, dzięki czemu każda osoba może w razie potrzeby szukać pomocy. Istnieje kilka rodzajów rozwiązań w obszarze wspierania podejmowania decyzji:

Porozumienia dotyczące wspierania	W ramach porozumienia dana osoba może wybrać osobę, która będzie ją wspierać w znajdowaniu wszystkich informacji potrzebnych do podejmowania
--	--

¹² Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną, Rumunia, raport FRA o zdolności prawnej 2013, s. 51

<p>podjmowania decyzji</p>	<p>świadomych decyzji i przekazania ich innym. Tego rodzaju porozumienie nie wymaga wydania zgody przez sędziego.</p>
<p>Współdecydowanie</p>	<p>Jeśli dana osoba potrzebuje wsparcia przy podejmowaniu decyzji, może wybrać osobę, która zostanie dopuszczona przez sędziego do udzielania tego wsparcia. Wybór osoby udzielającej wsparcia i czasu trwania wsparcia zależy całkowicie od osoby z niepełnosprawnością intelektualną, która ma w każdej sprawie ostateczny głos.</p>
<p>Wsparcie wzajemne</p>	<p>Wymiana wiedzy, doświadczeń oraz emocjonalnej i społecznej lub jakiegokolwiek innej praktycznej pomocy stanowi istotę wzajemnego wsparcia. Aby rozwiązanie to było skuteczne, ważne jest, aby doświadczenia wszystkich były tak samo ważne¹³</p>
<p>Niezależni rzecznicy</p>	<p>Wspierają one daną osobę w podejmowaniu decyzji prawnych oraz w komunikacji z władzami lokalnymi lub innymi organizacjami.</p>
<p>Zaawansowane wytyczne</p>	<p>Jest to dokument prawny, w którym osoba może spisać swoje wybory na przyszłość. W razie potrzeby, pomaga to innym w podejmowaniu dobrych decyzji dla tej osoby¹⁴</p>

¹³ Zobacz projekt Inclusion Europe TOPSIDE dotyczący wsparcia wzajemnego.

¹⁴ Walne zgromadzenie. „Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities” (pol. Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy w sprawie praw osób niepełnosprawnych) A/HRC/37/56 (12 grudnia 2017 r.), s. 9. Wersja ułatwiająca lekturę, s. 21

Wszystkie wyżej wymienione wersje wspieranego procesu decyzyjnego mają jeden wspólny cel: dana osoba ma ostatnie słowo na temat swojej przyszłości.

Kiedy odmawia się zdolności prawnej...

Chociaż, jeśli zgodnie z Konwencją o prawach osób niepełnosprawnych, każda osoba niepełnosprawna powinna mieć prawo do podejmowania własnych decyzji, w rzeczywistości często nie jest to dozwolone.

W wielu krajach, jeśli osoba z niepełnosprawnością intelektualną nie ma przydzielonej osoby do podejmowania za nią decyzji, może w ograniczonym stopniu korzystać z przysługujących jej praw. Oznacza to, że potrzebuje kogoś innego do podejmowania wszystkich istotnych dla niej decyzji prawnych¹⁵

Praktyki te tylko pogłębiają dyskryminację i wykluczenie osób niepełnosprawnych. Często prowadzą one do nadużyć, wykorzystywania i instytucjonalizacji osób z niepełnosprawnością intelektualną.

W związku z tym w konwencji stwierdza się również, że środki muszą być podejmowane w formie gwarancji, a nie zastępowania procesu decyzyjnego. Istnieją środki ochronne mające na celu zapobieganie potencjalnym nadużyciom i wykorzystywaniu, oferujące ochronę osobie z niepełnosprawnością intelektualną¹⁶

Zastępcze podejmowanie decyzji i zabezpieczenia, a nie środki opiekuńcze, pozwalają osobom z niepełnosprawnością intelektualną korzystać z przysługujących im praw, poprawiają jakość ich życia, bez obawy przed

¹⁵ Walne zgromadzenie. „Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities” (pol. Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy w sprawie praw osób niepełnosprawnych) A/HRC/37/56 (12 grudnia 2017 r.), s. 5. Wersja ułatwiająca lekturę, s. 21

¹⁶ Walne zgromadzenie. „Report of the Special Rapporteur on the rights of persons with disabilities” (pol. Sprawozdanie specjalnego sprawozdawcy w sprawie praw osób niepełnosprawnych) A/HRC/37/56

wykluczeniem. Wolność podejmowania najmniejszych decyzji, od ubrania, które chcemy nosić i jedzenia, które chcemy jeść, po większe decyzje życiowe, takie jak to, z kim i gdzie chcemy mieszkać, czy chcemy wziąć ślub i mieć rodzinę, może mieć wpływ na to, jak bardzo jesteśmy szczęśliwi w życiu.

Każdy popełnia błędy lub potrzebuje pomocy w podejmowaniu ważnych decyzji, jedyną rzeczą, która różni osoby niepełnosprawne, jest poziom wsparcia, jakiego potrzebują. Jeśli każdy ma szansę uczyć się w życiu, drogą prób, sukcesów i błędów, to dlaczego miałyby to być inaczej w przypadku osób z niepełnosprawnością intelektualną?

Celem jest włączenie osób z niepełnosprawnością intelektualną do naszych społeczności na równej stopie.

Podstawowe informacje...

Co to jest edukacja włączająca?

Zgodnie z art. 24 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych *"osoby niepełnosprawne będą korzystać z włączającego, bezpłatnego nauczania obowiązkowego wysokiej jakości, na poziomie podstawowym i średnim, na zasadzie równości z innymi osobami, w społecznościach, w których żyją"*¹⁷

Oznacza to, że wszystkie państwa, które ratyfikowały tę konwencję, starają się osiągnąć w pełni włączający system edukacyjny¹⁸

Dziś włączenie, jako model edukacji, w której dzieci niepełnosprawne są objęte powszechnym programami, ma na celu uniknięcie dalszej segregacji w późniejszym okresie życia, przejawiającej się mieszkaniem w placówkach stacjonarnych i pracą w zakładach pracy chronionej. Choć brzmi to idealnie, edukacja włączająca wciąż nie jest rzeczywistością.

Edukacja włączająca nie jest przewidziana tylko dla **niektórych uczniów**, ale dla **wszystkich uczniów** - dzieci ze złożonymi potrzebami wsparcia, ze wszystkimi rodzajami niepełnosprawności, ze środowisk migracyjnych, ze społeczności romskiej itp. Edukacja włączająca gwarantuje, że każde dziecko uzyska w klasie **pełnoprawny status**, w tym dostęp do potrzebnego wsparcia i usług, które pomogą mu w rozwoju osobistym i edukacyjnym.¹⁹

¹⁷ Organizacja Narodów Zjednoczonych. Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych (2008). Artykuł 24 - Edukacja.

¹⁸ Inclusion Europe, Exploratory study on the inclusion of pupils with complex support needs in mainstream schools (pol. Badanie rozpoznawcze na temat włączenia uczniów ze złożonymi potrzebami wsparcia w szkołach ogólnodostępnych), https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2018/08/IE_CSN_Education_Report_Final.pdf

¹⁹ J. Kurth, A. Miller, S. Gross Toews i J. Thompson (2018). Inclusive education: Perspectives on implementation and practice from international experts. Intellectual and developmental disabilities (pol. Edukacja

W ostatnich latach podjęto wiele wysiłków, na różnych szczeblach i w wielu podmiotach, na rzecz wspierania prawa dzieci z niepełnosprawnością intelektualną do edukacji włączającej – od Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy, Unii Europejskiej po rządy krajowe i regionalne, a także organizacje non-profit, grupy rzecznicze i samych obywateli²⁰.

Jednakże w całej Europie nadal nie ma wielu praktycznych przykładów systemu edukacyjnego, który przeszedł całkowitą zmianę strukturalną, aby stać się funkcjonującym systemem o charakterze prawdziwie włączającym. Jednym z pozytywnych przykładów są Włochy, gdzie w 1977 r. szkoły ogólnodostępne otworzyły swoje podwoje dla wszystkich uczniów. Sale lekcyjne nie są przepełnione, liczą nie więcej niż 1 lub 2 osoby niepełnosprawne i maksymalnie 20 osób. Włączenie wspiera nauczyciel pomocniczy odpowiedzialny za kompleksowe potrzeby wsparcia w każdej klasie z uczniami niepełnosprawnymi.²¹ Chociaż jest to bardzo pozytywny przykład edukacji włączającej, w ujęciu ogólnym włączenie jest nadal słabo wdrażane i nie jest wystarczająco wspierane finansowo. Chociaż wiele organizacji, w tym Inclusion Europe, aktywnie promuje integrację (i osiąga postępy!), wytrwale pracując nad przekształceniem polityki w rzeczywistość, przed nami wciąż długa droga do osiągnięcia prawdziwie otwartej na wszystkich uczniów edukacji²²

Czy nauczyciele są gotowi do włączenia?

integracyjna: perspektywy realizacji i praktyki z udziałem międzynarodowych ekspertów. Niepełnosprawność intelektualna i rozwojowa). 56. 471-485. 10.1352/1934-9556-56.6.471.

²⁰ Zob. nr 14, 15

²¹ K. Cologon (2013). Recognising our Shared Humanity: Human Rights and Inclusive Education in Italy and Australia (pol. Uznając naszą wspólną ludzkość: prawa człowieka i edukacja integracyjna we Włoszech i Australii). *Italian Journal of Disability Studies*, 151-169

²² Inclusion Europe (2018). An exploratory study on the inclusion of pupils with complex support needs in mainstream schools (pol. Badanie rozpoznawcze na temat integracji uczniów o złożonych potrzebach wsparcia w szkołach ogólnodostępnych).

Ramy prawne są pierwszym krokiem w kierunku zmiany segregacji w systemie edukacji. Reforma szkół nie jest jednak zadaniem prostym, a jej przeprowadzenie wymaga wsparcia ze strony pracowników szkoły, głównie nauczycieli.

Jednym z najczęściej używanych argumentów przeciwko włączeniu jest to, że nauczyciele i szkoły nie są gotowi i z innymi uczniami będą musieli poświęcać czas na przyjęcie ucznia z niepełnosprawnością intelektualną.

Reformy nigdy nie są łatwym procesem. Jednak nie powinno to być postrzegane jako przeszkoda, a jako szansa na postęp i wzrost. Aby włączenie było skuteczne, nie wystarczy po prostu umieścić dziecko w klasie, ponieważ jest to tylko integracja. Aby zaistniało włączenie, nauczyciele muszą aktywnie włączać ucznia z niepełnosprawnością intelektualną, zapewniając mu jednocześnie wsparcie i warunki dostosowane do jego potrzeb.

Kiedy nauczyciel ma negatywne nastawienie, nie wie jak radzić sobie z różnorodnością, wynik edukacji nie będzie pozytywny. Rola nauczyciela jest niezastąpiona i wpływa na to, czego uczą się uczniowie, w tym na edukację społeczno-emocjonalną, z konsekwencjami dla ich rozwoju.

Nauczyciele pracujący w klasach integracyjnych często mówią, że nie mają wystarczającej wiedzy, aby pracować z dziećmi o złożonych potrzebach wsparcia

23

²³ E. Šmelová, L. Ludíková A. Petrová, E. Suralová (2016). The Teacher as a Significant Part of Inclusive Education in the Conditions of Czech Schools: Current Opinions of Czech Teachers about the Inclusive Form of Education (pol. Nauczyciel jako znacząca część kształcenia włączającego w warunkach czeskich szkół: aktualne opinie czeskich nauczycieli na temat włączającej formy kształcenia). *Universal Journal of Educational Research* 4(2): 326-334. doi: 10.13189/ujer.2016.040203

„Pracowaliśmy intensywnie nad osiągnięciem lepszego włączenia, ale nie jest to łatwe i nie ma zarezerwowanych dodatkowych środków”²⁴.

Innym problemem jest postawa nauczycieli. Czasami nie mają oni pozytywnego nastawienia do włączenia, a nawet są mu zdecydowanie przeciwni²⁵. Czasami zwykli nauczyciele, którzy nie byli przygotowani do włączenia, twierdzą, że są „przestraszeni”, „nerwowi”, „niespokojni”, „źli” i „zaniepokojeni”²⁶.

Nauczanie uczniów z niepełnosprawnością intelektualną wymaga umiejętności, wiedzy i postaw wspierających. Nauczyciele, którzy specjalizowali się w nauczaniu dzieci z niepełnosprawnością, są często bardziej pewni swoich umiejętności i wiedzy, ponieważ ich szkolenie było bardzo skoncentrowane na odpowiednich procedurach planowania i prowadzenia zajęć dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną.

Choć należy przyznać, że zwykli nauczyciele często nie posiadają wystarczającej wiedzy lub umiejętności, aby zapewnić edukację włączającą o wysokiej jakości, nie oznacza to jednak, że ta wiedza lub umiejętności nie są dostępne. Obecnie istnieje wiele zorganizowanych możliwości uczenia się, wielu jest również nauczycieli zainteresowanych wykorzystaniem ich w maksymalnym stopniu.

²⁴ H. M. Høybråten Sigstad (2017). Successful Inclusion of Adolescent Students with Mild Intellectual Disabilities - Conditions and Challenges within a Mainstream School Context (pol. Pomyślnie włączenie nastoletnich uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim - warunki i wyzwania w kontekście szkoły ogólnodostępnej). *International journal of special education*. (t. 32, nr 4, s. 767-783).

²⁵ T. Saloviita (2020). Attitudes of Teachers Towards Inclusive Education in Finland (pol. Postawy nauczycieli wobec edukacji włączającej w Finlandii), *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64:2, (s. 270-282). DOI: 10.1080/00313831.2018.1541819

²⁶ E. De Schauwer, I. Van de Putte i G. de Beco (2019). Inclusive education in Flanders, Belgium: a country with a long history of segregation (pol. Edukacja integracyjna we Flandrii, Belgia: kraj z długą historią segregacji). W: G. de Beco, S. Quinlivan i J. E. Lord (Eds.), *The right to inclusive education in international human rights law* (pol. Prawo do edukacji włączającej w międzynarodowych prawach człowieka (t. 5, s. 514-529). Cambridge University Press.

Nauczyciele, którzy wkładają dodatkowy wysiłek i czas w reformę swojego sposobu nauczania w kierunku bardziej wspierających i włączających praktyk, są dowodem na to, że jest to bardzo możliwe.

Celem edukacji włączającej jest...

Wiele krajów ma trudności z osiągnięciem zmian strukturalnych w systemie edukacji. Często zdarza się, że próby te prowadzą do integracji lub tworzenia szkół, w których dzieci z niepełnosprawnością intelektualną nie są akceptowane.

Dla każdego człowieka, szkoła jest miejscem, które oferuje nie tylko edukację, ale również możliwość **dorastania wśród rówieśników, w ramach społeczności lokalnej.**

Aby zastąpić segregację i wykluczenie zrozumieniem i akceptacją, musimy zacząć od początku: od edukacji. Lekcje zdobyte w szkole wykraczają poza fakty i konkretne umiejętności. Uczymy się jak podejmować decyzje, stawać w obronie własnej i radzić sobie z codziennymi wyzwaniami. Są to umiejętności życiowe niezbędne do zapewnienia włączenia społecznego osób z niepełnosprawnością intelektualną. Edukacja jest zasadniczo przygotowaniem do życia, nikt nie powinien być z tego przygotowania wyłączony.

„Nie uczymy tylko Benjamina, ale uczymy się od niego: uczymy się tego, że dzieci niepełnosprawne są naprawdę jak wszystkie dzieci, uczymy się o nas samych i naszych lękach, uczymy się o życiu, uczymy się, że wszystkie dzieci mogą się uczyć i że wszystkie dzieci należą do siebie”.²⁷

²⁷ Chalea Christianson (1994). Testimonial on Inclusive Education (pol. Świadeństwo o edukacji integracyjnej). Dokument dostępny pod adresem: <https://www.disabilityisnatural.com/incl-ed-testimonial.html>

Przykłady pozytywnych praktyk

Uni 2 Beyond

Stworzony przez Centre for Disability Studies w Sydney (Australia) „[Uni 2 Beyond](#)” jest doskonałym pozytywnym przykładem. Młodzież z niepełnosprawnością intelektualną chodziła na uniwersytet przez dwa lata. W ciągu tych dwóch lat uczęszczali na zajęcia i mieli wsparcie swoich rówieśników jako mentorzy i przyjaciele. Uczestniczyli w klubach uniwersyteckich i działaniach społecznych, tworząc nowe relacje.

W ciągu dwóch lat odbyli płatny staż, zdobywając wiele praktycznych doświadczeń. Po zakończeniu stażu, nadal otrzymują wsparcie w postaci opcjonalnego i indywidualnego doradztwa zawodowego na uczelni. Program pozwala młodym niepełnosprawnym dorosłym nawiązać więź z rówieśnikami i stać się częścią społeczności, poprawiając jakość ich życia i zwiększając ich szanse na znalezienie zatrudnienia.

Program rozpoczął się w 2012 roku. Na początku wzięło w nim udział pięciu uczestników, a w 2019 roku było ich 43, co potwierdza, że edukacja integracyjna powinna być kontynuowana na uniwersytetach.

Program uniwersytecki BLUE

Inny pozytywny przykład pochodzi z Pädagogische Hochschule w Salzburgu w Austrii. W ramach "[Programu Blue University](#)„Uczniowie, którzy uczą się zawodu nauczyciela w szkołach podstawowych, są również opiekunami młodych dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną. Opiekun wspiera osobę z niepełnosprawnością intelektualną przez trzy lub cztery kursy w semestrze.

Jest to obustronna korzyść dla wszystkich uczestników. Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną po ukończeniu programu otrzymują zaświadczenie, które jest akceptowane przez agencję pracy. Studenci, którzy są opiekunami, otrzymują dodatkowe punkty.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną doskonalą również swoje umiejętności społeczne i nawiązują relacje. Ich opiekunowie dokładnie poznają osoby z niepełnosprawnością intelektualną, uczą się z nimi komunikować i dowiadują się, jak się z nimi uczyć.

„Jedna szkoła dla wszystkich” – model tworzenia włączających środowisk szkolnych

[„Jedna szkoła dla wszystkich”](#) to projekt stworzony w Sofii w Bułgarii przez Association of Shared Learning. Organizacja chciała dać nauczycielom poczucie lepszego przygotowania do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi. Oferuje ona wsparcie dla zespołów szkolnych, dzięki czemu mogą one zmienić kulturę i praktykę swojej szkoły. Ocenia niektóre z ważnych czynników sukcesu w szkołach, takie jak sposób pracy nauczycieli w klasie lub relacje między szkołą a rodzicami.

Pomaga to w podjęciu decyzji, które praktyki mogą zostać zmienione i udoskonalone. Wnioski i plany są zapisane w planie działania. Po wprowadzeniu planu w życie, pracownicy organizacji oceniają jego wyniki i szukają sposobów na jego lepsze wdrożenie w przyszłości. W ramach programu organizowane są również szkolenia dla nauczycieli na temat edukacji włączającej.

Model zaczął być stosowany w 2014 r. i obejmował pięć szkół. W 2018 roku liczba szkół objętych modułem wynosiła dwanaście. Od 2019 r. z modelu korzysta dziewięć szkół w Grecji, Portugalii i Rumunii i uzyskuje wsparcie z programu Erasmus+.

Szkoła podstawowa Cleves

[Cleves School](#) jest włączającą szkołą podstawową w Londynie, w Wielkiej Brytanii. Przyjmuje dzieci z trudnościami w nauce, jak również z kompleksowymi potrzebami wsparcia. Cleves School jest w pełni dostępna dla wszystkich uczniów, programy nauczania są dostosowane do ich potrzeb, tak aby pomóc wydobyć ich pełny potencjał. Szkoła Cleves przyjmuje założenie, że każdy nauczyciel jest również nauczycielem dla dzieci o specjalnych potrzebach. Dla każdego niepełnosprawnego dziecka opracowywany jest indywidualny plan nauczania, który jest weryfikowany w każdym semestrze.

Oprócz dostosowania programu nauczania do potrzeb uczniów, szkoła oferuje zajęcia pozalekcyjne dla dzieci. Miejsce, w którym dzieci mogą grać, uczestniczyć w zajęciach plastycznych i rzemieślniczych, które promują naukę, i otrzymują dodatkową pomoc w odrabianiu zadań domowych. Poranki

kawowe organizowane są raz w tygodniu, a ich celem jest włączenie rodziców do życia szkolnego. Co tydzień wybierany jest inny temat, a rodzice mogą omówić go z pracownikami szkoły w miłej i relaksującej atmosferze. Organizowane są centra rodzinne w celu zaoferowania wszelkiej dodatkowej pomocy, jaka może być potrzebna.

Istnieją parlamenty uczniowskie w celu promowania zdolności przywódczych uczniów, komunikacji i rozwoju organizacji oraz umiejętności debatowania. Wszystkie dzieci mogą głosować i wybierać swoich przywódców.

Opinie

„Włączenie jest naprawdę korzystne dla wszystkich”. Kiedy mój syn zaczynał rok szkolny, nie był pewien swoich możliwości. Niedawno przeczytał przed swoją klasą, głośno i wyraźnie, powszechnie używane słowa. To osiągnięcie jest wynikiem większej pewności siebie, dumy z pracy i poczucia przynależności do klasy. Im większa samoocena osób z zespołem Downa, tym większe prawdopodobieństwo, że zaangażują się one w swoją społeczność i podzielą się swoim pełnym potencjałem”.

[Jessica Crain, rodzic dziecka niepełnosprawnego](#)

„Kochamy ją nad życie i czasami mamy nadzieję, że inni ludzie nie dostrzegą, że jest inna, że ma inne możliwości. A dzieci (w klasie) tak właśnie się zachowują. Każdy rodzic marzy, aby jego dziecko miało przyjaciół, i na szczęście ona ma”.

[Stacey Vogel, rodzic dziecka niepełnosprawnego](#)

„Tana nauczyła mnie, że każdy jest inny i to jest dobra rzecz. Inni patrzą na nią i mówią: »Och, ona jest niepełnosprawna, nie powinniśmy się z nią przyjaźnić«, a ja patrzę na nich i mówię: »Wszyscy jesteśmy niepełnosprawni i wszyscy mamy zdolności«”.

[Uczeń ze szkoły podstawowej z klasą integracyjną](#)

„To były urodziny Jamiego. Powiedziałam mu, że może zaprosić cztery osoby z klasy przedszkolnej, a on wrócił do domu z czterema imionami dzieci, jednym z nich była Amy. Nie powiedział mi, że jest inna, nic o niej nie opowiadał, a ona wówczas nie mogła chodzić. W ogóle nie przekazał tej informacji. Uznałam, że jest to dość niesamowity przykład wykazania się tolerancją i zrozumienia różnic, których nie osiągnąłby, gdyby nie miał takiej możliwości”.

[Anita White, rodzic dziecka w integracyjnej grupie przedszkolnej](#)

„Praca z dziećmi, które mają dodatkowe potrzeby w zakresie wsparcia, nie jest czymś, o co należy się martwić, dają one dzieciom możliwość nauczenia się szacunku i tolerancji. Nie w sposób abstrakcyjny, ale w sposób konkretny. Zobaczą różnicę, jaką może wywołać ich zachowanie”.

[Nicole Koy, dyrektor C&K Peregian Springs Community Kinderground Kindergrounden](#)

„Po prostu uwielbiam być zwykłą studentką przyjeżdżającą na uniwersytet, umawiać się z ludźmi, poznawać ludzi”. Uczenie się rzeczy, których normalnie bym się nie nauczył. Jessie jest wspaniałą opiekunką. Ona zawsze jest przy mnie. Zawsze może mi pomóc. Przez cały semestr oni (opiekuni) po prostu stają się przyjaciółmi i są jak twoi przyjaciele na całe życie. Co jest naprawdę dobre, ponieważ osobom niepełnosprawnym trudno jest znaleźć przyjaciół. Naprawdę mnie rozumieli i po prostu zachęcali do bycia częścią klasy i angażowania mnie w dyskusje grupowe, nie pozostawiając mnie na uboczu, a to było fantastyczne. Staż zmienił to, co czułam o sobie, bo mogłam dostać pracę”.

[Tahli Hind, student z niepełnosprawnością intelektualną na Uni2Beyond](#)

„Zawsze byłem podekscytowany uniwersytetem, mimo że nie miałem pojęcia, czego się spodziewać”. Trochę się do niego przyzwyczaiłem, ale jest moim najbardziej zabawnym doświadczeniem w nauce. Jako student najbardziej lubię być na kampusie, cieszyć się wolnością robienia tego, co chcę na uniwerku. Idę na lunch i spotykam się z przyjaciółmi na zajęciach”.

[Abdul-Karim Bouchafaa, student z niepełnosprawnością intelektualną na Uni2Beyond](#)

„Inicjatywy takie jak uni2beyond są naprawdę ważne. Wszyscy mogą skorzystać z wzajemnej pomocy i po prostu uczyć się od siebie nawzajem umiejętności miękkich i lekcji życia”.

[JESSIEWang, opiekunka w ramach inicjatywy uni2beyond](#)

Poprzednie publikacje

Agencja Praw Podstawowych (FRA) [Raport](#) o zdolności prawnej.

Zdrowie psychiczne w Europie (MHE) [Raport](#) o wykluczeniu.

Stanowisko Inclusion Europe [Dokument](#) w sprawie zabezpieczeń zdolności prawnej.

Inclusion Europe [Badanie rozpoznawcze](#) w sprawie włączenia uczniów o złożonych potrzebach wsparcia w szkołach ogólnodostępnych.

Inclusion Europe [Raport](#) w sprawie praw wszystkich dzieci.

Inclusion Europe [Dokument podsumowujący](#) w sprawie braku edukacji dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną, który pogłębił się po pojawieniu się koronawirusa.

Inclusion Europe [Dokument](#) w sprawie praw dzieci niepełnosprawnych w ramach międzynarodowych praw człowieka i polityki Unii Europejskiej.

Inclusion Europe [Raport](#) w sprawie lepszej edukacji dla wszystkich.